

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน
ในสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

Development of the Innovation of Knowledge Management Concerning
the Community Justice in the Multicultural Southern Areas

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริลักษณ์	คันฉัตรนนท์
นางสาวสุปรียา	นุ่นเกลี้ยง
นางสาวสุวิมล	อิสระพาชัยกุล
นางสาวณิชากรณ	รักษ์วงศ์
นางสุริศา	ตะปะกษา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท โครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริม
การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปีงบประมาณ 2552
จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

600251355

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

246727

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน
ในสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

**Development of the Innovation of Knowledge Management Concerning
the Community Justice in the Multicultural Southern Areas**

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริลักษณ์	คัมภีรานนท์
นางสาวสุปรียา	นุ่นเกลี้ยง
นางสาวสุวิมล	อิสระชนาชัยกุล
นางสาวมลิวรรณ	รักษ์วงศ์
นางนุรีดา	จะปะเกีย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท โครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริม
การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปีงบประมาณ 2552
จาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการ
ยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้สำเร็จได้ เนื่องจากบุคคลหลายท่าน
ได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และการอำนวยความสะดวกในการเก็บ
ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดยะลา ผู้อำนวยการสำนักงาน
คุมประพฤติจังหวัดปัตตานี ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดนราธิวาส และเจ้าหน้าที่
ของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ขอขอบพระคุณนายกองค์การ
บริหารส่วนตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประธานศูนย์
ยุติธรรมชุมชนตำบลพร่อน จังหวัดนราธิวาส ตลอดจน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและประธานศูนย์
ยุติธรรมชุมชนตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประธาน
ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลา กรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน บัณฑิต
อาสา ชาวบ้าน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่วิจัยทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ และ
ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมกลุ่มระดมความ
คิดเห็นเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการ
วิจัยในครั้งนี้ รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ส่วนส่งเสริมและพัฒนาการวิจัยทุกท่านที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการประสานข้อมูลกับผู้วิจัย

คณะผู้วิจัย หวังว่าการศึกษานี้ คงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจที่จะศึกษาไม่มากนัก
น้อยสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจจะศึกษาต่อไป หากมีข้อผิดพลาดประการใดในการศึกษา
วิจัย คณะผู้วิจัยขออภัยไว้เพียงผู้เดียว และขออภัยมาไว้ ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

246727

ชื่อโครงการ การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้
Development of the Innovation of Knowledge Management Concerning the Community Justice in the Multicultural Southern Areas

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์
นางสาวสุปรีญา นุ่นเกลี้ยง
นางสาวสุวิมล อิศระธนาชัยกุล
นางสาวมลิวรรณ รักษ์วงศ์
นางนุรีดา จะปะเกีย

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทโครงการสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปี 2552 จำนวนเงิน 300,000 บาท ระยะเวลาทำการวิจัย 10 เดือน ตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2552 ถึง เดือน กรกฎาคม 2553

ปัญหาการวิจัย

1. ชุมชนชายแดนใต้ในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมมีบริบทวัฒนธรรมการเมือง โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับระบบและกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร
2. การจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนภาคใต้ มีลักษณะเป็นอย่างไร
3. การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เป็นอย่างไร
4. ปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

246727

1. เพื่อศึกษาบริบทวัฒนธรรมการเมือง โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม
3. เพื่อการพัฒนานวัตกรรมจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนานวัตกรรมจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งวิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย ๆ ใน 3 พื้นที่คือชุมชนพร่อน จังหวัดยะลา ชุมชนพร่อน (อำเภอตากใบ) จังหวัดนราธิวาส และชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วยผู้นำชุมชน อาสาสมัคร กรรมการหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทางด้านกระบวนการยุติธรรม และตัวแทนกลุ่มต่างๆ รวมถึง ผู้ที่กระทำผิดหรือเคยกระทำผิด และครอบครัว จำนวนรวม 643 คน และตัวอย่างประชากรที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ การประชุม และการสนทนากลุ่ม จำนวน 159 คน (กลุ่มตัวอย่างนี้เน้นเข้าในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้หลายๆ วิธีเพื่อความสะดวกและเหมาะสมกับสถานการณ์ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงตรรกะ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสรุปอธิบายเชื่อมโยงทฤษฎีกับปรากฏการณ์

ผลการศึกษา

1. บริบทวัฒนธรรมการเมือง โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับระบบและกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนใต้ สามารถสรุปข้อค้นพบการวิจัยว่า

(1) วัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชนจังหวัดชายแดนใต้ของ 3 ชุมชนมีค่าเฉลี่ยปานกลาง โดยมีความเห็นมากเหมือนกันในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้การบริหารงานแบบร่วมมือกับหน่วยงานราชการมีความสะดวก และประเด็นการสนใจติดตามข่าวสารของบ้านเมืองและสนใจแสดงความเห็น และวิจารณ์ประเด็นข่าวบ้านเมือง

(2) โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของชุมชนจังหวัดชายแดนใต้ของ 3 ชุมชนมีค่าเฉลี่ยระดับมาก โดยมีความคิดเห็นมากเหมือนกันในประเด็นสถาบันศาสนาช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ และเสริมสร้างกำลังใจให้คนในชุมชนต่อสู้กับปัญหาต่างๆ และประเด็นชุมชนมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อรักษาพื้นฐานความมั่นคงด้านจริยธรรมและคุณธรรมทางศาสนาเป็นหลัก และเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และประเด็นในชุมชนการกำหนดข้อตกลง กฎ กติกา การอยู่ร่วมกันเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. การจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนใต้ สามารถสรุปข้อค้นพบการวิจัยว่า

- การรับรู้และเจตคติต่อแนวคิดยุติธรรมของชุมชนจังหวัดชายแดนใต้ของ 3 ชุมชน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยมาก ซึ่งมีความเห็นมากเหมือนกันในประเด็นชุมชนเป็นเกราะป้องกันปราบปราม และช่วยบำบัด ควบคุมปัญหาอาชญากรรม และประเด็นการเสริมพลังให้ชุมชนรวมกลุ่มทำงานและช่วยตัดสินใจจัดการปัญหาของชุมชน

- ศักยภาพของชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมชุมชนจังหวัดชายแดนใต้ของ 3 ชุมชน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยปานกลาง ซึ่งมีความเห็นมากเหมือนกันในประเด็นคนในชุมชนมีความพร้อมและจิตอาสาช่วยกันดูแลและป้องกันปัญหาอาชญากรรมที่เกิดในชุมชน ประเด็นคนในชุมชนมีจิตใจที่จะช่วยเหลือและแนะนำคนที่กระทำผิดแล้วให้กลับมาใช้ชีวิตใหม่ และอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ ในชุมชน และประเด็นผู้นำชุมชนท่านสามารถใช้หลักประนีประนอมจัดการควบคุมขัดแย้งของคนในชุมชนที่มีความเห็นไม่ตรงกัน

- การจัดการความรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ในชุมชนภาพรวมของชุมชนจังหวัดชายแดนใต้ ของ 3 ชุมชนมีค่าเฉลี่ยต่ำ โดยประเด็นที่มีความเห็นมากเหมือนกันในประเด็นการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน เด็กวัยรุ่นรวมกลุ่มมั่วสุมในชุมชน และประเด็นคนในชุมชนท่านเปิดโอกาสให้คนที่เคยกระทำผิดได้เรียนรู้ความคิด ความรู้ต่างๆ จากผู้นำชุมชน

- ทักษะของผู้กระทำผิดที่มีต่อกลไกกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ภาพรวมของชุมชน 3 จังหวัดชายแดนใต้มีค่าเฉลี่ยปานกลาง โดยจังหวัดนราธิวาสและปัตตานีมี

ความเห็นเหมือนกันในประเด็นรัฐบังคับใช้กฎหมายไม่เด็ดขาดและไม่จริงจัง และประเด็นเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้กฎหมายแบบเลือกปฏิบัติ แต่มีความแตกต่างจากจังหวัดยะลาที่พบมากในประเด็นเจ้าหน้าที่ของรัฐติดสินบนให้ผู้กระทำความผิดพ้นข้อหา

3. การพัฒนานวัตกรรมจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนใต้

- การศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนโดยภาพรวม ใช้วิธีการจัดทำกฎหมายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปข้อค้นพบการวิจัยได้ว่า

(1) ข้อพิพาทเกี่ยวกับการใช้ที่สาธารณะ และทรัพยากรธรรมชาติคือให้คู่กรณีแบ่งผลตอบแทนจากการเข้าไปใช้จากการหารายได้ในรูปของค่าเช่าตามอัตราที่กำหนดไว้ โดยคิดจากพื้นที่ที่เข้าไปทำกิจกรรม และนำเงินเข้ากองทุนชุมชนเพื่อทำงานบำเพ็ญประโยชน์หรือ พัฒนาพื้นที่ชุมชน

(2) ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน/ทรัพย์สินของบุคคล คือให้คู่กรณีฝ่ายที่ทำผิดเรื่องการเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดิน และทรัพย์สินของบุคคลอื่นจากการหารายได้ คืนผลตอบแทนเป็นมูลค่าเงินแก่เจ้าของตามความจริง

(3) ข้อพิพาทเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและปัญหาอาชญากรรมในชุมชน คือถ้าผู้ทำผิดเป็นญาติหรือคนในครอบครัวของผู้เสียหายให้ผู้นำชุมชนเยียวยาครอบครัวผู้เสียหายโดยต้องชดเชยการทำงานให้ครอบครัววันละ 1 ชม และเสนอทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนอาทิตย์ละไม่น้อยกว่า 3 ชม เป็นเวลา 1 เดือน

(4) ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงไปบุกรุกทำความเสียหายแก่ผู้อื่นคือให้คู่กรณีที่สัตว์เลี้ยงทำผิดที่เข้าไปในสถานที่/พื้นที่ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่สภาพแวดล้อมของฝ่ายที่เสียหายให้ชดใช้ด้วยวิธีการอุทิศเวลา และแรงงานไปทำงานกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน โดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้มอบงานและกำกับติดตามงานเป็นเวลาสะสมรวม 24 ชม.

(5) ข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทำมาหากินคือให้กรรมการของชุมชนกำหนดค่าธรรมเนียมชดใช้ความเสียหายของชุมชน โดยกำหนดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5 ของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากผู้ที่ทำผิด

(6) ข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งเกี่ยวกับหนี้สินภาคประชาชน คือให้ผู้นำชุมชน หรือกรรมการของชุมชนวางบทลงโทษคู่กรณีที่ทำผิดเรื่อง หนี้สินภาคประชาชน

รองลงมา หากคู่กรณีที่ทำผิดเกี่ยวกับหนี้สินภาคประชาชน เช่น เบี้ยวไม่ชำระเงินค่างานนี้สิน ให้ผู้นำชุมชนเรียกฝ่ายที่ผิดมาเจรจาผ่อนจ่ายเงินเป็นงวดๆ หรือตามที่ตกลงกันกับฝ่ายเจ้าหนี้

(7) ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับการกำหนดคบทองโฆษาพิชิตในชุมชน คือหากเป็นผู้ทำผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติดชนิดผิดกฎหมาย ให้ผู้นำชุมชนนำตัวผู้ค้ายาเสพติดส่งเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อพิจารณาลงโทษตามขั้นตอนและข้อเท็จจริงของกฎหมาย

(8) การจัดการกับผู้ที่เคยกระทำความผิดและ พันโทษหรืออยู่ในการควบคุมความประพฤติ คือ ให้ผู้นำชุมชนเรียกผู้ปกครองและผู้เคยกระทำความผิดและ พันโทษหรืออยู่ในการควบคุมความผิดมากำหนดวิธีปฏิบัติตัวในชุมชน โดยกำหนดตารางเวลาการมาพบปะปรึกษาหารือร่วมกันในเรื่องต่างๆ เช่น การรับช่วยเหลือสนับสนุน ความต้องการ และปัญหาเดือดร้อน ฯลฯ

- การพัฒนารูปแบบและช่องทางกลไกชุมชนในการจัดการแก้ปัญหากระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของชุมชน 3 พื้นที่โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยปานกลาง โดยมีความเห็นมากเหมือนกันในประเด็นต้องสร้างบรรยากาศเอื้ออาทรดูแลกันภายในชุมชนให้มีความสงบสุขเรียบร้อย ประเด็นต้องปรับสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อป้องกันปัญหาเสพติดและอาชญากรรมในชุมชน รวมทั้งให้สนับสนุนกลุ่มคนในชุมชนเป็นเครือข่ายจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนใต้ สามารถสรุปผลข้อค้นพบการวิจัยได้ว่า

- ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยภาพรวมคือการดำเนินชีวิตในเรื่องของประเพณี วัฒนธรรมและกิจกรรมสาธารณะที่อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบบพึ่งพากัน ผู้นำต้องมีหลักคุณธรรมในการบริหารจัดการชุมชน การให้ความร่วมมือและการเข้าร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ความพร้อมของชุมชนที่ทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการและชุมชนวางแผนและจัดทำแผนชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

- ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคให้งานกระบวนการยุติธรรมชุมชนไม่สำเร็จหรือล้มเหลว โดยภาพรวมคือผู้นำขาดประสบการณ์และไม่รอบรู้ในการจัดการปัญหาชุมชน ผู้นำขาด

ความรู้ในทักษะการปกครอง และการจัดการชุมชน และผู้นำชุมชนมีความเห็นพ้องไม่ตรงกัน และมีความแตกแยก

การเสนอคำตอบให้แก่หัวข้อปัญหาที่ทำการศึกษาค้นคว้า

1. ในชุมชนของ 3 พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ภาพรวมจะมีรูปแบบความเป็นประชาธิปไตยที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรับรู้และตระหนักรู้ประเด็นสาธารณะ แต่ไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลือมากกว่าการพึ่งพาตนเอง และมีสภาพสังคมในมิติศาสนาและวัฒนธรรมว่าเป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจน ระบบความคิดการเมืองการปกครอง และการพัฒนาในพื้นที่ของ 3 ชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์

2. ในชุมชนของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้โดยภาพรวมมีการรับรู้และเจตคติต่อแนวคิดยุติธรรมมีค่าระดับสูงในประเด็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะต้องดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม สอดคล้องกับการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ส่วนขีดความสามารถของชุมชนในการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีค่าเฉลี่ยปานกลาง ซึ่งเฉพาะคนที่เป็นอาสาสมัครในชุมชนเท่านั้นที่มีความพร้อมและมีจิตอาสา

การค้นพบ

1. ควรจะมีตัวแบบการทำงานการขับเคลื่อนการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ในมิติเชิงพื้นที่ โดยสรุปออกเป็น 4 แบบคือ

แบบที่ 1 ตัวแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมมุสลิม 100 เปอร์เซ็นต์ กล่าวคือจะเน้นกลไกศาสนา เช่น ผู้นำศาสนา และกิจกรรมดาวะห์เป็นตัวขับเคลื่อนการจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

แบบที่ 2 ตัวแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ และมีคนไทยพุทธส่วนน้อยมาก กล่าวคือจะเน้นกลไกชุมชนผ่านผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้นำศาสนา และกฎระเบียบชุมชน เพื่อเป็นช่องทางในการขับเคลื่อนการจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

แบบที่ 3 ตัวแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมที่มุสลิมสัดส่วนมากกว่าไทยพุทธ กล่าวคือจะเน้นกลไกชุมชนผ่านผู้นำชุมชน และกิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน

แบบที่ 4 ตัวแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมที่มุสลิมมีสัดส่วนน้อยกว่าหรือใกล้เคียงกับไทยพุทธ กล่าวคือจะเน้นกลไกชุมชนผ่านคนกลางที่เป็นผู้ชุมชนทั้งที่เป็นแบบทางการและแบบธรรมชาติ ตลอดจนบุคคลที่ทั้ง 2 ฝ่าย ให้ความเคารพและยอมรับการตัดสินใจ คดีศาลายจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

2. ต้องให้หน่วยงานของรัฐในพื้นที่มาดำเนินการสนับสนุนด้านวิชาการ องค์ความรู้ให้เป็นระบบ โดยให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต และบริบทสังคม การเมือง และวัฒนธรรม โดยไม่ควรนำไปใช้แก้ปัญหาความไม่สงบ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำให้มีประชาธิปไตยระดับล่างของชุมชนผ่านมิติด้านการพัฒนาและการเมืองการปกครองไปพร้อมๆกัน
2. หน่วยงานของรัฐต้องดึงและประสานให้กลุ่มผู้นำชุมชนและสถาบันศาสนาเข้ามา มีบทบาทรับผิดชอบในการจัดการปัญหาต่างๆ ในชุมชน โดยให้เลือกจัดการเฉพาะปัญหาข้อขัดแย้งเล็กๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
3. การสร้างองค์ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยใช้การจัดทำกฎหมายชุมชน จะต้องปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับประเภทข้อพิพาท ความขัดแย้งและบริบทของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. ต้องกระตุ้นและส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง

Abstract

246727

Research Title : Development of the Innovation of Knowledge Management Concerning the
Community Justice in the Multicultural Southern Areas

Researchers : Assist. Prof. Siriluk Khumphiranont
Miss Supreeya Nunkliang
Miss Suwimol Issarathanachaikul
Miss Maliwan Rukwong
Mrs. Nureeda Japakeeya

This research, categorized in a project supported to promote the adjustment of economic and social structures, year in 2009, was supported in amount of 300,000 baht.

Research Duration : 10 months commencing from October 2009 to July 2010

Research Problems

1. How were the contexts of political cultures, social structures and local cultures in areas being multicultural societies in the southern border communities related to the concept of system and the process of community justice?
2. How was the knowledge management on the community justice process in a multicultural society in the southern border provinces?
3. How was the innovation development of knowledge management on the community justice process in multicultural societies in the southern border provinces?
4. What were factors affecting success or failure in the innovation development of knowledge management on the community justice process in multicultural societies in the southern border provinces?

Research Objectives

1. to study the context of political cultures, social structures and local cultures.
2. to study the knowledge management on the community justice process in multicultural societies.
3. to study the innovation development of the knowledge management on the community justice process.
4. to study factors affecting success or failure of the innovation development on the community justice process.

Research Method

This research used both quantitative and qualitative approaches by surveying the 643 samples of community heads, volunteers, committees or officers for the justice process and groups' representatives in communities including wrongdoers or ex-wrongdoers and their families in three communities – Pron community in Yala province, Pron community (Takbai) in Narathiwat province and Trai Kao community in Pattani province. Besides, the 159 samples were used in qualitative data collection by interviewing, meeting and group discussion. (These samples were recounted in quantitative and qualitative data collection). To collect the data were used with different means to be convenient and suitable for each context. A part of quantitative data analysis, it was used with average, percentage and standard deviation and statistical, logical and content analysis was used for qualitative data analysis to explain and to connect theories to phenomenon.

Research Results

1. The contexts of political cultures, social structures and multicultural local relating to the system and the process of community justice in multicultural societies in the southern border areas were concluded as the following findings:

(1) The political cultures of the community were at a moderate average level. The issues in indifferent opinion were community's participation helping a corporative administration with government sector easier and catching up political news and showing opinion and criticizing political issues.

(2) The social structures and the local cultures in communities of three southern border provinces were at a high average level. The same opinion in high level was on religious institutes helping mind's need of people in community to overcome problems, focusing on education to mainly keep ethical basic and religious morality and developing quality of life and making agreements of living to be a way to follow and live together peacefully.

2. The knowledge management on the community justice process in multicultural societies in the southern border community was concluded as the following findings:

- The perception and attitude to the justice concept of communities in the three southern border provinces as whole was at a high average level. The same opinion in high level was on a community helping to protect, suppress, treat and control drug problems and on power strengthen making people work together and decide to deal with community's problems.

- The community's potentiality on the operation of justice process in the three communities in southern border provinces as whole was at a moderate average level. The same in high level was that people in communities were ready and had volunteer mind to take care of and guard criminal problems occurring in the communities, and that people in communities were kindhearted to help and suggest wrongdoers to return to a new life and live with others in communities, and that community heads could use compromising principles to get rid of the conflicts in communities.

- The knowledge management of the community's circumstances as whole in the three communities in the southern border provinces was at a low average level. The same opinion in high level was on spreading of drugs and teenagers' assemble in the community, and

on the communities gave opportunity for ex-wrongdoers to learn concept and knowledge from community heads.

- The wrongdoers' attitude to the mechanism of the government's justice process in three communities as whole was at a moderate average level. For Narathiwat and Pattani provinces, the same opinion was on the government enforced the law without strictness and seriousness and on the government officers had discrimination in law enforcement. For Yala province, the different opinion was on the government officers were bribed to make wrongdoers relieved from being wrongdoers.

3. The innovation development of the knowledge management on the community justice process in multicultural societies in the southern border communities.

- The research and the knowledge management on the community justice process as whole by mean of making the community's rules from people's participation were summarized as the following findings:

(1) The dispute on using public places and natural resources was to let the disputant divide the returns from entering to make profits in the form of renting as the rent rate determined by calculating the amount of area which was used to do activities and then to collect money into the funds for volunteer activities or developing the community's area.

(2) The dispute on land or private properties was that let disputants, wrongdoers entering make profits on the land and the private properties of others, give back the returns in currency to the owners truthfully.

(3) The dispute on the security in lives, properties and crime problems in the communities was if wrongdoers were relatives or members in families of victims, the

community's head has to treat them by ordering the wrongdoers to work for victim's family 1 hour per day as compensation and has to offer the wrongdoers to do volunteer activities in the community at least three hours per week for one month.

(4) The dispute on pets' invasion to damage to others was that the disputants whose pets invading in the places or areas which can cause the opposites' circumstances damaged must pay compensation by devoting their time and energy to do volunteer activities for the community, which the community leader is the assigner and follower of their tasks as accrual period for 24 hours.

(5) The dispute on the conflict of making a living was let the community's committees assign the compensation rate for the community's damage by specifying as 5 percentages of damages which were caused by wrongdoers.

(6) The dispute on the conflict of people's debt was let the community's head set penalties to disputants who violate on people's debt and then if disputants violate on people's debt such as not paying a debt, the community's leader must negotiate with the wrongdoers to pay it termly or as the agreement with creditors.

(7) The problem on living together in the community with penalty assignation on drug problems in the community was that if wrongdoers trade illegal drugs, let the community's head send them to the government officers to be considered being respectively punished along the law.

(8) Dealing with ex-wrongdoers and free wrongdoers or ones still in controlling behaviours was that let the community's head and their guardians make the agreement

about their behaviours together in the community by assigning schedules of meeting and consulting in issues such as being supported on help, demanding, trouble problems and etc.

- The pattern and channel development of the community's mechanism in the solution management on the justice process in three communities in the southern borders as whole were at a moderate average level. The same opinion in high level was on it need to create the atmosphere of helping and looking after together in the communities into peace, and on it need to readjust environments to protect drug and crime problems in the communities including supporting people in the communities work as network, dealing with those problems in the communities.

4. The factors affecting success or failure of the innovation development of the knowledge management on the community justice process in multicultural societies in the southern border communities were concluded as the following findings:

- The factors affecting success of the innovation development of the knowledge management on the community justice process in multicultural societies in the southern border communities as whole were that a way of traditional life, public cultures and activities were dependent on people's participation of various groups, people's interdependent relation in the communities, community's head having integrity in community administration, people's cooperation and participation in activities in the community, the readiness of the community cooperating together with government sector and the community's planning and making the plan for the community justice process.

- The factors caused the mission on the community justice process fail as whole were the heads lacked of experiences and had little knowledge in community problem

management, the heads lacked of community administrative skills and the heads had disagreements and disunion.

The suggestions to answer the research questions

1. As whole the three communities of southern border areas was in a democracy style which most people in communities were likely not interested in and did not realize to study about public issues but more getting helped than self-reliance, religious and cultural circumstances considered as a connector of a way of life of people in communities including the concept of politics and development in three communities reflecting their own identities.

2. As whole the three communities of the southern border areas, perception and attitude to the justice concept was at high average level in the issues of protection of individual rights and liberties, which people need to be motivated to participate in, corresponding to the human rights in the southern border provinces. The community's operation potentiality on community justice process was at a moderate average level; especially volunteers were only in ready and helpful mind to help the communities.

Findings

1. It should have the work model to drive up the development of community justice process in multicultural societies in the southern border areas on zone views, divided into four models:

Model 1st was the model of the community justice process in Muslim society 100%. That was to focus on a religious mechanism such as religious heads and Da-wah (invitation activity to Islam) as propellant to handle the conflicts in communities.

Model 2nd was the model of the community justice process that the proportion of Muslim was more than Buddhist's (around 80-90% of Muslims). That was to focus on community's mechanism via community heads especially religious heads and the community regulations in order to be the channel to drive up the solution of conflicts in communities.

Model 3rd: The model of the community's justice procedure that the proportion of Muslim more than Buddhist's (around 50-60% of Muslim). That was to focus on the community mechanism via community heads, religious activities and community cultures.

Model 4th was the model of the community justice process which Muslim had less proportion than Buddhist's (about 70-80% of Buddhist). That was to focus on the community mechanism via a mediator being in formal and informal status and both sides respect and accept his/ her decision leading to community's conflict solution.

2. The government sectors in the locals must operate for academic and systemic knowledge management support, connecting a way of life to the contexts of society, politics and cultures without being used to solve the unrest problems.

Suggestions

1. The democracy of lower level community should be agreed on the development and the government at the same time.

246727

2. The government sector must motivate and work together with the community's heads and religious institutes to be a part of taking responsibility of dealing with problems in the community by mean of arranging only small conflicts taking place in the community.

3. The creation of the knowledge on the community justice process by the way of making community's rules needed to adapt appropriately to the context of the community and local cultures

4. It must be provoked and supported people's participation in the activities of developing community justice process continuously.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(1)
บทคัดย่อ	(2)
สารบัญ	(18)
สารบัญตาราง	(20)
สารบัญภาพ	(24)
บทที่	
1	บทนำ
	ความสำคัญและที่มาของปัญหา
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
	ขอบเขตของการวิจัย
	นิยามศัพท์เฉพาะ
	กรอบแนวคิดในการวิจัย
	แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2	วิธีการดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย
	วิธีการดำเนินการวิจัย
	ผลการวิจัย
3	อภิปรายผลการวิจัย
	อภิปรายผลเกี่ยวกับบริบทวัฒนธรรมทางการเมือง โครงสร้างสังคม และ
	วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
	อภิปรายผลเกี่ยวกับการจัดการความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนใน
	สังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดชายแดนใต้
	(18)

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	อภิปรายผลการวิจัย (ต่อ)	
	อภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ด้าน กระบวนการยุติธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชนชายแดนใต้	309
	อภิปรายผลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการจัดการ ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชุมชน จังหวัดชายแดนใต้	313
4	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	346
	สรุปผลการวิจัย	347
	ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ	356
	บรรณานุกรม	364
	ภาคผนวก	370
	แบบสอบถาม	371
	แบบสัมภาษณ์/แบบสนทนา/ประเด็นประชุม	415

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1.1	การเปรียบเทียบทัศนคติที่ต่างกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับ ยุติธรรมชุมชน	28
1.2	การเปรียบเทียบคำถามพื้นฐานที่ต่างกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมทาง อาญากับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	30
1.3	ระดับและรูปแบบ /วิธีการของการมีส่วนร่วม	36
1.4	แนวทางการจัดการความรู้โดย Alavi & Leidner	51
1.5	แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง	68
1.6	ความแตกต่างของมุมมองความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนิยมและปัจเจกนิยม	70
2.1.1-1	แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	124
2.1.1-2	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองของ ชุมชน ฯ ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และ ภาพรวมของ 3 พื้นที่	128
2.1.1-3	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับ โครงสร้างสังคม และ วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	136
2.2.1-1	แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	148
2.2.1.1-2	ทัศนคติของชุมชนเกี่ยวกับการรับรู้และเจตคติต่อแนวคิดยุติธรรมของชุมชน ฯ ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวม ของ 3 พื้นที่	154
2.2.1.2-1	ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของศักยภาพของชุมชนเกี่ยวกับการ ดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรม ชายแดนใต้ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	161
2.2.2.1-1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	168
2.2.3.1-2	แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการจัดการความรู้สภาพการณ์ ของชุมชนและการจัดการของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ โดย จำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	172
		(20)

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
2.2.4.1-1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการจัดการความรู้ด้านพฤติกรรม การจัดการปัญหาชุมชนและการจัดการความขัดแย้งในชุมชน โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	186
2.2.5.1-1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	197
2.2.5.1-2 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ถูกควบคุมประพฤติกว่เกี่ยวกับกลไกและกระบวนการยุติธรรมของรัฐ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	205
2.3.1-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดข้อระเบียบ/ข้อบังคับ หรือ ข้อตกลงในการจัดการปัญหา/ข้อพิพาทๆ เกี่ยวกับการมใช้ที่สาธารณะ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	213
2.3.2-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดข้อระเบียบ/ข้อบังคับ หรือ ข้อตกลงข้อระเบียบ/ข้อบังคับ หรือข้อตกลงในการจัดการปัญหา/ ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินฯ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	215
2.3.3-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดข้อระเบียบ /ข้อพิพาทการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและปัญหาอาชญากรรม ฯ	217
2.3.4-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดข้อระเบียบ/ข้อบังคับ หรือ ข้อตกลงในการจัดการปัญหา/ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง ใ้ปนูกรุก/ทำความเสียหายแก่ผู้อื่น โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	219
2.3.5-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อระเบียบ ข้อพิพาทของบุคคลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ทำมาหากิน	221
2.3.6-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับระเบียบ/ ข้อพิพาทเกี่ยวกับหนี้สินภาคประชาชน	223
2.3.7-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อระเบียบการจัดการปัญหาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับการกำหนดบทลงโทษปัญหาเสพติดในชุมชน	225
2.3.8-1 แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อระเบียบการจัดการปัญหาเกี่ยวกับผู้ที่เคยกระทำความผิดและพ้นโทษหรืออยู่ในการควบคุมความประพฤติ	227
	(21)

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า	
2.3.2.-1	การพัฒนาารูปแบบและช่องทางกลไกชุมชนในการจัดการแก้ปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้	230
2.4.1-1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	240
2.4.1-2	แสดงคำร้อยละของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม	247
2.4.2-1	แสดงคำร้อยละของปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือล้มเหลวในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชน	252
3.1-1	เปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ โดยจำแนกแต่ละพื้นที่ และภาพรวม	316
3.1-2	เปรียบเทียบโครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวม	319
3.2.-1	เปรียบเทียบทัศนคติของชุมชนเกี่ยวกับการรับรู้และเจตคติต่อแนวคิดยุติธรรม โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	322
3.2-2	เปรียบเทียบศักยภาพของชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	324
3.2-3	เปรียบเทียบการจัดการความรู้สภาพการณ์ของชุมชนและการจัดการของชุมชน โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวมของ 3 พื้นที่	327
3.2-4	เปรียบเทียบการจัดการความรู้ด้านพฤติกรรมจัดการปัญหาชุมชนและการจัดการความขัดแย้งในชุมชน	329
3.2-5	เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ถูกคุมประพฤติและครอบครัวเกี่ยวกับกลไกกระบวนการยุติธรรมของรัฐ	331
3.3-1	เปรียบเทียบการจัดทำกฎหมายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนใต้ โดยจำแนกเป็นพื้นที่ และภาพรวม	333
3.3-2	เปรียบเทียบการพัฒนาารูปแบบและช่องทางกลไกชุมชนในการจัดการแก้ปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ โดยจำแนกแต่ละพื้นที่และภาพรวม	338

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
3.4-1	เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ด้าน กระบวนการยุติธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้	341
3.4-2	เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวในการจัดการความรู้ด้าน กระบวนการยุติธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้	344

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ		หน้า
1.1	กรอบแนวความคิดในการวิจัย	11
1.2	แบบจำลองยุติธรรมชุมชน 4 แบบ	24
1.3	บันได 8 ขั้น การมีส่วนร่วมของอาร์เนสไตน์	37
1.4	กระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้	62
2.4	กระบวนการบริหารความขัดแย้ง	78